

Klasje

HRVATSKO DRUŠTVO LJUBLJANA / HRVAŠKO DRUŠTVO LJUBLJANA

13

PROSINAC/DEC.

2025

9 772386 006006

SRETAN BOŽIĆ te puno poslovnog uspjeha, zdravlja i sreće u nadolazećoj 2026. godini žele vam članovi Hrvatskoga društva Ljubljana

VESEL BOŽIĆ ter veliko poslovnih uspehov, zdravja in sreče v prihajajočem letu 2026 vam želimo člani Hrvatskega društva Ljubljana

- 03. Uvodnik
- 04. Skupština HDL-a
- 06. Ruža hrvatska
- 08. Put prijateljstva Vukovar – Ljubljana 2025.
- 13. Tavankut
- 14. Sabor hrvatske kulture
- 18. Zagreb, Osijek, Kraljevo, Pag
- 27. Vlado Gotovac
- 30. Škofja Loka – komemoracija
- 33. Ladislav Ružička
- 36. Dragutin Tadijanović
- 38. Crngrob
- 41. Pjesme – Katica Pavkić Špiranec

Uvodnik

Dragi prijatelji, članovi Hrvatskoga društva Ljubljana,

godina se bliži kraju i vrijeme je da podvučemo crtu i napravimo inventuru tekuće godine. Godišnju skupštinu uspješno smo odradili u ožujku i s velikom većinom odlučili da sljedeće četiri godine društvo vodi djelomično izmijenjena garnitura ljudi koji su bili spremni prihvatiti se te ne baš lake i jednostavne obaveze. Novo vodstvo postavilo si je nove smjernice i nove programe. Najveća je želja svima nama da u društvo dovedemo nove mlade i ambiciozne ljude koji će osjetiti pripadnost društvu i uz nekolicinu starijih voditi društvo u budućim aktivnostima. Posebno je važno da pri tome ne zaboravimo svoj identitet i da korijenima koje je pustila starija generacija ne dopuste da usahnu.

Kao i svake prethodne, tako smo se i ove godine prijavili na natječaj koje objavljuju Ministarstvo kulture Republike Slovenije i Vladin Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske. Plan aktivnosti koji je bio predstavljen u potpunosti je realiziran.

Najveću aktivnost u društvu odraduje sekcija ručnih radova „Ruža hrvatska“. U sekciju je ove godine došlo nekoliko novih članica i na taj su način još povećale aktivnosti sekcije. Članice sekcije uspostavile su bogatu i plodonosnu suradnju sa zavodom Burja, neprofitnom nevladinom organizacijom iz Slovenije sa sjedištem u Rimskim Toplicama. Zajedničkim snagama odradile su vrlo kvalitetne i za društvo vrlo prihvatljive projekte. Izazovi koji stoje pred nama traže puno angažmana ne samo pojedinaca nego i svih članova naše hrvatske zajednice. Okolini u kojoj živimo želimo pokazati i dokazati da je moguće zadržati kulturni identitet, a ujedno i aktivno sudjelovati u širem društvenom okruženju u kojem živimo.

U ovogodišnjem Klasju predstavljamo priče i događaje koji su obilježili našu godinu, ali i razmišljanja o tome kako možemo još više doprinijeti razvoju i jačanju hrvatske zajednice u Ljubljani. Zahvaljujemo svim članovima i prijateljima društva na njihovom neprocjenjivom doprinosu bez kojeg ne bismo mogli ostvariti sve ono što smo planirali.

Želimo vam ugodno čitanje i nadamo se da ćete na ovim stranicama pronaći novu motivaciju za zajednički rad u novoj godini. Zajedno nastavimo graditi nova prijateljstva i kulturne razmjene, čuvajući našu tradiciju, ali i otvorenih očaju gledajući u budućnost.

Sretna vam i zdrava bila nova godina.

Srdačan pozdrav
Milan Pavelić
predsjednik HDL-a

IZVOĐENJE AKTIVNOSTI OMOGUĆILI SU:

REPUBLIKA HRVATSKA
Središnji državni ured za Hrvate
izvan Republike Hrvatske

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

TEKST:
MILAN PAVELIĆ

Izborna skupština Hrvatskoga društva Ljubljana

U HRVATSKOM DOMU U LJUBLJANI 14. 3. 2025. održana je izborna skupština Hrvatskoga društva Ljubljana. Na izornoj skupštini od 78 članova s plaćenom članarinom za proteklu godinu bila su prisutna 23 člana i na taj način ostvaren je kvorum i ispunjen uvjet da je skupština mogla pravovajano djelovati po predloženom dnevnom redu. Rad radnoga predsjedništva odvijao se po dnevnom redu koji su svi prisutni jednoglasno potvrdili. Radno predsjedništvo sačinjavali su predsjednik Filip Božić, zapisničarka Maja Milas i članice radnoga predsjedništva Mila Vujević i Andreja Malnar. Predsjednik društva Filip Božić podnio je izvješće o radu društva u protekloj, 2024.

godini, koje je bez primjedbe prihvaćeno, a blagajnik Milan Pavelić podnio je financijski izvještaj o radu društva, koje je pozitivno poslovalo u protekloj godini. Nadzorni odbor podnio je pozitivan izvještaj o financijskom i sveobuhvatnom radu u društvu, koji je dopunio i disciplinski sud. Prijedlozi za novo vodstvo društva svim članovima bili su dostupni u zakonskom roku prije održavanja izborne skupštine. Hrvatsko društvo Ljubljana u sljedećem mandatu vodit će:

Predsjednik: Milan Pavelić
tel.: 040 527 607, pavelico8@gmail.com
Dopredsjednik: Filip Božić
tel.: 031 337 335, filip.bozic@gmail.com
Tajnica: Majda Jurković
tel.: 070 130 418, jumajda@gmail.com
Blagajnica: Andreja Malnar
tel.: 041 382 880, andrejamalnar@gmail.com

Izvršni odbor:

1. Ivan Kukar
2. Majda Jurković
3. Andreja Malnar
4. Ankica Pavelić
5. Marinko Barišić
6. Božo Josić
7. Nikica Perković
8. Maja Milas
9. Damir Ožura

Nadzorni odbor:

1. Josip Marinić
2. Mato Abramović
3. Ante Pandža

Disciplinski sud:

1. Mila Vujević
2. Sašenka Kazolini
3. Cilka Erjavec

Novo izabrano vodstvo društva jedno-glasno je potvrđeno. Novi predsjednik društva Milan Pavelić zahvalio je svim članovima na povjerenju i apelirao da se aktivno uključe u realizaciju projekata koje je predstavio. Skupština je u ugodnom i uspješnom ozračju završila svoj rad, nakon čega je nastavljeno druženje uz domjenak.

Ljubljana, 15. 3. 2025.

Sekcija ručnih radova „Ruža hrvatska“

TEKST:
ANKICA PAVELIĆ

SEKCIJA JE OVE GODINE USPJEŠNO organizirala radionice i izložbe svojih rukotvorina izrađenih različitim tehnikama. Radionice se održavaju svaki četvrtak u prostorijama društva na Brilejevoj 14 u Ljubljani. Članice sekcije na radionicama se usavršavaju u novim tehnikama rada i izmjenjuju međusobna iskustva. U radionice i u društvo ove godine uključili smo nekoliko novih članica. Svoje aktivnosti prijavile smo na natječaj koji je raspisalo Ministarstvo kulture Republike Slovenije.

Svoje uratke prikazale smo na nekoliko izložbi u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji tijekom cijele godine. Prva izložba bila je posvećena

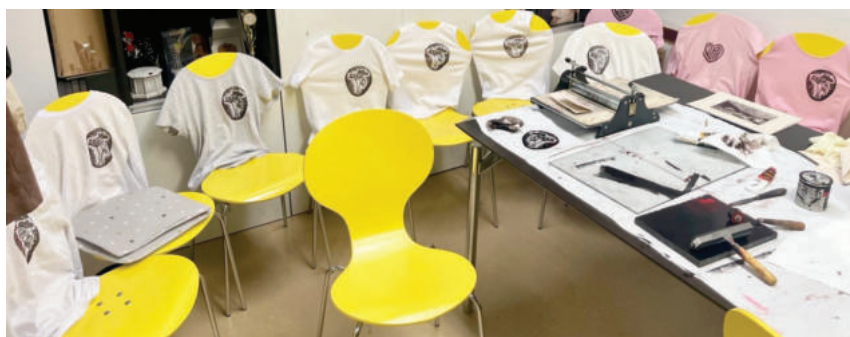
velikom katoličkom prazniku Uskrsu, s motivima toga praznika i običaja vezanih uz njega. Izložba je pripremljena u prostorijama našega društva na Brilejevoj 14 te je bila dostupna svim prijateljima i članovima društva.

Aktivnosti smo nastavili izložbom u lipnju na poziv Turističke zajednice grada Đurđevca povodom održavanja „Picokijade“, legende o picokima. Radove koje smo izložili na tom događaju organizatori i posjetitelji vrlo su dobro zapazili i ocijenili. Organizator projekta „Turistička zajednica grada Đurđevca“ pozvala nas je da i sljedeće godine budemo njihovi gosti na toj tradicionalnoj kulturno-turističkoj manifestaciji.

Članice sekcije sudjelovale su na XIV. seminaru bunjevačkog stvaralaštva u Tavan kutu u Srbiji od 7. 7. do 14. 7. 2025. Radionice su bile višenamjenske, a naša sekcija odlučila se za izradu uradaka iz slame. Organizator seminara je Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

Sekcija „Ruža hrvatska“ sudjeluje i u programima drugih društava pa smo na poziv Međimurskoga društva Ivan Car na priredbi „Dan Četrtnе skupnosti Črnuče“ u rujnu

imale samostalnu izložbu svojih uradaka, za koje je bilo veliko zanimanje.

U listopadu su članovi sekcije sudjelovali na vrlo posjećenoj radionici linoreza koju je vodio g. Miha Erič, diplomirani dizajner vizualnih komunikacija – ilustrator iz „Zavoda za izobraževanje, umetnost, glasbo in kulturne dejavnosti Orbita“ u prostorijama našega društva u Ljubljani.

Naša sekcija također je sudjelovala na radionici paške čipke koja se održala od 6. 11. do 9. 11. 2025. u Novalji na otoku Pagu.

Tko nije iz bilo kojega razloga mogao posjetiti naše izložbe i radove sve to može pogledati na mrežnoj stranici našega društva www.hdl.si.

Kao voditeljica ove sekcije željela bih zahvaliti svim članovima društva na moralnoj podršci, a posebno članovima sekcije na razumijevanju i radu jer svi skupa svojim radom i zalaganjem ulažemo sebe, svoje slobodno vrijeme, a i materijalna sredstva te na taj način promoviramo naše društvo. Najvažnije je od svega da se u sekciji svi dobro osjećamo i slažemo te planiramo nove i nove projekte za očuvanje kulturne baštine.

Karavana „Put prijateljstva Vukovar – Ljubljana 2025.“

TEKST:
ŠTEFAN BRAJKOVIĆ

Kako mi je pedaliranje umalo završilo prije nego je i počelo

AKO VEĆ TREBA PASTI S BIKIKLA, onda je to najbolje uz Led Zeppelin i njihov bezvremenski hit Stairway to Heaven. Upravo sam tako tresnuo negdje na pola puta između Samobora i Sevnice.

Što se, ustvari, dogodilo i zašto ovu reportažu započinjem padom?

Vozio sam u koloni – sva sreća kao posljednji iza mene bio je samo prateći kombi AMZS-a koji je vozio Mirko Jurčević – hvala mu na brzim refleksima i što je odmah

kombijem zapriječio cestu da me nitko ne može pregaziti.

Što se točno dogodilo?

Vozio sam i držao volan jednom rukom, a u drugoj mobitel. Nešto mi je bilo sinulo pa sam to morao zapisati, da ne zaboravim. Ovako sam to zapamtio za cijeli život.

Kolona se u tom trenutku počela usporavati. Moja lijeva ruka je na volanu, a u desnoj je mobitel. Na znak zaustavljanja kolone refleksno sam lijevom rukom malo prejakom pritisnuo kočnicu. Bila je to prednja, i u toj sam sekundi sletio s bicikla na asfalt. Sva sreća, vozilo se oko 25 km/h pa su ozljede bile minimalne. Dobro sam ogulio lijevi lakat, udario desnom šakom i malo se natukao ispod rebra. Prvo što mi je prošlo kroz glavu bilo je „Jebo te mobitel, vožnja je gotova!“ Uskoro sam shvatio da sam dobro prošao i da ništa nije slomljeno pa mogu dalje. Bicikl je već završio u kombiju, a ubrzo i ja. Zbog tog mobitela nisam odvezao cijelu rutu, nego sam 20 kilometara proveo u kombiju. Uh, zbog prćkanja po mobitelu avantura mi je umalo naglo završila! Sada je valjda jasno zašto sam priču počeo opisom nesreće; želim sve vas upozoriti na opasnosti koje vrebaju kad mobitel postane važniji od vožnje, ne samo bicikla. (Pipkanje po velikim ekranima u modernim automobilima da uopće ne spominjem!)

Još jednom: zašto, kako i s kime

Ova avantura pedaliranja bila u čast 30 godina Oluje, ali ima za cilj podizanje svje-

snosti o zdravom načinu života uz bicikljanje, ali i jednu edukativnu i preventivnu zadaću – dakle bez mobitela u rukama kad vozite bilo koje prometalo!

Tu su naravno i naša Plava krila, koja promiču svjesnost o bolesti plućnoj hipertenziji. Pedaliram i za njih, a ovdje možete donirati sredstva za njihovu kampanju.

Cijela ekipa karavane je genijalna. Sve su to vrhunski biciklisti i biciklistkinje, divni i krasni ljudi. Sedam je žena s nama. Najmlađa, Erin, ima 17 godina. Članica je Triatlon kluba Ljubljana. Neprestano je uživancija i zabava, a vozimo uz rock and roll, koji praši s mojeg bicikla. U trenutku kad sam trenuo, baš je iz plavog JBL-a treštao Stairway to Heaven.

Tko se vozi na četiri kotača

Karavanu prate dva kombija. Ispred je kombi-hladnjača, koji vozi Marinko Barešić. On nije samo vozač nego je i fotograf; ma, sve što

treba! U kombiju se s njime vozi vođa i idejni začetnik karavane Milan Pavelić. Čovjek debelih živaca, ali i glasne zviždaljke. Kad Milan zazviždi, jasno je: „Gremo, gremo!“

Drugi je kombi od AMZS-a (slovenskog Auto-moto saveza). Njega obično na začelju voze Mirko Jurčević i Dejan Letnar. Oni štite karavanu i pakuje one koji iz raznih razloga više ne mogu. Mirko i Dejan uza sve još i naizmjenično voze bicikl. Dok jedan vozi kombi, drugi je na biciklu. Hvala što ste nam svima čuvali leđa! Ako mislite da je jednostavno voziti kombi 500 kilometara iza biciklista brzinom malo manjom od 30 km/h, teško ste se prevarili. Hvala i hrvatskoj policiji koja je pratila karavanu kroz Hrvatsku!

Nulti i prvi dan

Karavana se za putovanje organizira dan prije u Ljubljani. Odatle svi sudionici kreću autobusom prema Vukovaru. Bicikli su, na-

<https://www.plavakrila.hr/kontakt/>

Plava Krila udruga oboljelih od plućne hipertenzije

OIB: 47888071748

IBAN:
HR0724840081107263274

E-adresa:
infoplavakrila@gmail.com

Mobitel: +385 91 535 7439

ravno, u specijalnoj prikolici. Nakon prijave u hotelu Lav u Vukovaru obišli smo Ovčaru, na kojoj su poubijani ranjenici iz Vukovarske bolnice. Mjesto tuge. Tko nije bio, neka ode. Ne ponovilo se. Nevjerojatno je da jedno ljudsko biće može tako nešto napraviti drugom! Nakon toga popeli smo se na Vukovarski vodotoranj pješice – 198 stepenica. Dobro je za razgibavanje i nije toliko naporno koliko se možda čini. Dolje sam se ipak spustio dizalom.

Krenuli smo ujutro u 8 sati ispred vukovarskoga gradskog poglavarstva. Karavana je startala prema svom cilju – Ljubljani, a ja s njima prema svom Parizu. Spojit ću tom vožnjom dva tornja, vukovarski i najpoznatiji svjetski Eiffelov toranj.

Na cesti i u krevetu

Prva stanica je Osijek. Nakon toga Našice, gdje ručamo. Prije konačnog cilja prvoga dana, Đurđevca, zaustavljamo se još u Slatini i Virovitici. Tu su nas dočekali s limenom glazbom. Nije ni čudo jer je Milan Pavelić Virovitičanin koji je iz Virovitice trbuhom za kruhom završio u Ljubljani.

Spavamo u gradu picoka, Đurđevcu. Picoki uvijek iznova iznenade velikom gostoljubivošću. Ovoga puta počastili su nas i majicama ovogodišnje Picokijade. Niste bili na Picokijadi? To svakako morate vidjeti. Poseban spektakl.

Drugi dan nastavljamo iz Đurđevca prema Bjelovaru. Iz Bjelovara uz pratnju Gorana Iličića, vrhunskog sportaša koji vozi bicikl, ali i trči i pliva. Tisuće kilometara su iza njega u raznim sportovima. Upravo mi je u toj vožnji sinula ideja da bih mogao predstaviti u jednom serijalu sve te naše vrhunske sportaše koji su samozatajni.

Bjelovar pa Vrbovec, tu je ručak, Zagreb, pa Sveta Nedelja i Samobor, gdje spavamo. To je sažetak drugoga dana karavane.

Nekima kraj, meni početak

U subotu start u 8 sati iz Samobora prema Ljubljani. Tamo nas čeka završna fešta, kako Slovenci kažu – piknik. Kroz Sloveniju se zaustavljamo u Sevnici, Trebnju i Grosu-

plju. Prije finalne fešte dolazimo u gradsko poglavarstvo Ljubljane.

Na pikniku smo svi dobili pehare, koje smo i zaslužili. Prava pustolovina meni tu tek počinje.

Karavanu su vozili: Ani Fileš, Irena Hočvar, Erin Hrenko, Nives Legan, Sonja Munda, Marjetka Rot, Polona Strnad, Tomi Dolinar, Gašper Pretnar, Ivica Gvozdanović, Dušan Hamun, Ivo Hočvar, Iztok Sinjur, Darko

Jurčević, Mirko Jurčević, Milan Kajić, Jernej Klinc, Gregor Koritnik, Dušan Leben, Dejan Lentar, Jani Lucin, Marko Miklič, Milan Pavelić, Danilo Peteh, Peter Pušnik, Goran Rožek, Miroslav Zinajić i ja, Štefan Brajković.

Hvala sponzorima: Elektrana Grubišno Polje, Grad Bjelovar, Općina Nova Rača, Dental Centar Smile, Bjelovarsko-bilogorska županija i Turistička zajednica Grada Đurđevca.

XIV seminar bunjevaške ustvarjalnosti „Kraljice“

TEKST:
NADJA ŠTUCIN

**Tavankut, Srbija od 7. 7. 2025 do
14. 7. 2025**

Predavatelji: Ivica Dulić, Kata Sukanović, Tamara Štricki Seg, Ljubica Vuković Dulić, Ladislav Suknović, Vojislav Temunović, Jozefa Skenderović in Branko Vujić

Udeležene na delavnici slamarska umetnost – osnove izdelovanja perlic iz slame: Ankica Pavelić, Andreja Malnar, Cilka Erja-

vec, Nadja Štucin, Aleksandra Šeme in Majda Jurković

V Tavankutu se vsako leto organizira seminar bunjevaške ustvarjalnosti. Seminar vključuje aktivnosti: ples, tamburaške tradicionalne melodije in tradicionalno rokodelstvo - izdelovanje predmetov iz slame.

Jozefa Skenderović je naivna umetnica, ki izdeluje predmete iz slame. Vsako leto izdela krono iz slame, simbol tavankutske Dužijance.

Njen izdelek je tudi na poštni znamki. Z udeležbo na razstavah je pričela leta 1980 in svoje izdelke pokazala na 93 razstavah.

Seminar osnov izdelovanja iz slame temelji na usvajanju osnovnih veščin in postopkov obdelovanja in izdelovanja iz slame.

Izdelovale smo tradicionalne predmete:

- „perlice“ – okras za v lase,
- slike,
- različna pletiva, ki se uporabljajo za perlice in slike ter moderne predmete, kot so:
- magneti,
- bunkice,
- škatle,
- nakit ...

13. Sabor hrvatske kulture u Sloveniji – snaga zajedništva i očuvanja identiteta

TEKST:
IVAN BOTTERI

U SLOVENIJI, ZEMLJI u kojoj živi gotovo pedeset tisuća Hrvata, tek ih oko tri tisuće aktivno sudjeluje u radu trinaest hrvatskih društava. Unatoč brojčanoj skromnosti, ta društva čuvaju bogatu kulturnu baštinu i

snažno djeluju u očuvanju hrvatskog identiteta. Prošle subote u Ljubljani održana je jedna od najvažnijih manifestacija hrvatske zajednice u toj zemlji – Sabor hrvatske kulture. Taj dan Sabora Hrvata slavi se svake godine u drugome mjestu, čime se još više širi hrvatska pjesma, ples i spletovi kola kroz nastupe više generacija u izvornim narodnim nošnjama svoga kraja. Na prigodnoj izložbi zamijetili smo i dio njihova likovnoga stvaralaštva i izvorne hrvatske rukotvorine.

Ovu središnju kulturnu manifestaciju Hrvata u Sloveniji organizira Savez hrvatskih društava u Sloveniji, krovna kulturna organizacija Hrvata u toj zemlji, osnovana u Ljubljani prije 29 godina. Od 2012. godine, kada je prvi Sabor hrvatske kulture u Republici Sloveniji održan u Lendavi, svaka nova godina donosi nešto novo – kao dokaz po-

stojanja Hrvata izvan domovine i njihova kulturnog stvaranja, koje obogaćuje kulturu svih Hrvata, kao i krajeva u kojima Hrvati žive diljem svijeta.

Sabor Hrvata u Sloveniji samo je jedna od manifestacija koje su povezane s nekim značajnijim događajima u domovini Hrvatskoj ili u Sloveniji. U svim tim manifestacijama sudjeluju i naši prijatelji iz slovenskoga naroda te pripadnici drugih naroda koji žive s nama, čime se potiču veći kulturni dosezi – jer nas kultura, zasad jedina, podržava u očuvanju našeg hrvatskog identiteta i vječne pripadnosti matičnoj domovini, Hrvatskoj.

Hrvati u Sloveniji žive već više stoljeća, u većem broju tek od druge polovice prošloga stoljeća. Od samih početaka duhovno i tradicionalno ih povezuje Rimokatolička i Grkokatolička Crkva u hrvatskim katoličkim župama i misijama. Svete mise na hrvatskom jeziku održavaju se svake nedjelje, a posebna svečana misa za sve Hrvate u Sloveniji slavi se na dan Sabora hrvatske kulture kao uvodni dio svečanosti. Tako je bilo i ove godine u franjevačkoj crkvi Navještenja Blažene Djevice Marije na Prešernovom trgu, u središtu stare Ljubljane, pored Tromostovlja na rijeci Ljubljanici.

Sabor hrvatske kulture otvorio je dugogodišnji predsjednik Saveza hrvatskih društava u Sloveniji, Đanino Kutnjak iz Lendave. Potom su svečane pozdrave uputili

predsjednica Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskoga sabora te izaslanica predsjednika Hrvatskoga sabora prof. dr. Vesna Bedeković, veleposlanik Republike Hrvatske u Sloveniji mr. sc. Boris Grigić, zamjenik državnog tajnika Državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Darijo

Magdić te predstavnica Hrvatske matice iseljenika Barbara Buršić.

Značajno je bilo i ovom prigodom istaknuti aktivnu ulogu Hrvata i hrvatskih društava u Sloveniji koji, kako je rekla izaslanica Hrvatskoga sabora Vesna Bedeković, „čuvaju i njeguju hrvatski jezik, hrvatsku kulturu, tradiciju i baštinu“. No, treba dodati da se u hodu rješavaju brojne teškoće u organizaciji i izvedbi, primjerice nastava hrvatskoga jezika još uvijek nije dovoljno dostupna na svim mjestima gdje Hrvati žive. Još nisu u dovoljnoj mjeri iskorištene

ni mogućnosti češćih nastupa umjetnika i folklornih skupina iz Hrvatske.

Uistinu, Hrvati žive u nekim krajevima Slovenije već stoljećima, osobito u pograničnim područjima uz granicu s Hrvatskom. Ta pogranična hrvatska društva u Sloveniji i susjedne općine na hrvatskoj strani žive u vrlo razvijenim kulturnim odnosima, okupljajući se na lokalnim manifestacijama koje stvaraju ugodan osjećaj međugraničnog prijateljstva i zbližavaju dva susjedna naroda.

Izaslanica Bedeković lijepo je i jasno opisala kako već 15 godina djeluje Protokol o suradnji na području obrazovanja između Republike Hrvatske i Republike Slovenije. Ipak, to u slovenskoj javnosti nije dovoljno poznato. Prema tom Protokolu provodi se nastava hrvatskoga jezika i kulture za potrebe djece pripadnika hrvatske zajednice u Sloveniji i to u: Ljubljani, Lendavi, Mariboru, Ljutomeru, Grosuplju, Dobrunju, Preserju i Portorožu.

To nije jedino područje gdje se osjeća podrška hrvatske Vlade hrvatskoj zajednici u Sloveniji – ta se podrška pruža i u pripremi i provođenju projekata i programa hrvatskih društava, rekla je izaslanica. To se odnosi i na brojne druge manifestacije, od kojih neke prelaze granice Slovenije.

Primjerice, to je tradicionalna biciklistička karavana „Put prijateljstva – Vuko-

var – Ljubljana“, koja redovito ima svečanu stanicu u Bjelovaru, uz srdačan doček, folklorni nastup i panonske napjeve, kao i komemorativnu počast poginulima u Domovinskom ratu – polaganjem vijenca i paljenjem svijeća kod spomenika na Dunavu. Ovu biciklističku karavanu mira i prijateljstva i ove je godine, po 21. put, vodio agilni organizator manifestacije Milan Pavelić, predsjednik Hrvatskoga društva Ljubljana.

U svibnju, Hrvatsko društvo Ljubljana i Hrvatsko KUD Komušina iz Škofje Loke, zajedno s mjesnom župom, dočekuju skupine domovinskih udruga veterana iz Hrvatske i sudjeluju u komemorativnoj procesiji na mjestima jama-grobišta Hrvata ubijenih neposredno nakon Drugog svjetskog rata.

Hrvatska društva iz Slovenije također rado odlaze u posjete Hrvatima izvan Slovenije. Izdvajamo susret s Hrvatima Molisa u Italiji, koji već stoljećima čuvaju hrvatski jezik i tradiciju, a prenijeli su i kip Svete Luce na drugu stranu Jadrana.

U pozdravnom govoru istaknuto je da „Vlada Republike Hrvatske podržava hrvatsku nacionalnu manjinu u Sloveniji u brojnim pitanjima“. To je točno, a od svih hrvatskih društava u Sloveniji čuli smo riječi zahvale. Međutim, treba reći da „hrvatska nacionalna manjina“ formalno ne postoji u Sloveniji, odnosno nije pravno priznata, kao što su to talijanska i mađarska manjina, koje su taj status imale još u bivšoj državi.

Zašto je to tako? Pokojni Petar Antunović, bivši predsjednik Saveza hrvatskih društava u Sloveniji, osobno je to provjeravao kod predsjednika države Milana Kučana, predsjednika slovenskog parlamenta i vlada te zaključio da Slovenija za takvo rješenje nema dovoljan politički interes, odnosno da ne postoji potrebna tročetvrtinska većina za ustavnu promjenu koja bi to omogućila.

Zbog toga je od primarnog značaja razvoj kulturnog identiteta Hrvata, u čemu Hrvati imaju podršku svih slovenskih vlasti.

Može li Hrvatska učiniti ipak nešto više u isticanju problema i prijedloga za buduća rješenja? Može! Prije svakog državnog

posjeta Sloveniji, ili posjeta iz Slovenije, trebalo bi se konzultirati s predstavnicima hrvatske zajednice u Sloveniji o aktualnim problemima. To se zasad čini tek nakon izvršenih posjeta, čime se ne koristi pravi trenutak – za razliku od slovenske zajednice u Hrvatskoj, koja to čini pravovremeno. Vrijedi pokušati!

Na kraju navedimo koja su društva sudjelovala na ovogodišnjem 13. Saboru hrvatske kulture: Kulturno-umjetničko društvo Žumberak – Novo Mesto (obuhvaća i područje Bele krajine), Hrvatsko KUD Komušina – Škofja Loka, Kulturno društvo Međimurje – Velenje (ova tri društva nemaju organiziranu nastavu hrvatskog jezika), Hrvatsko društvo Pomurje – Lendava, Hrvatsko društvo Istra – Piran, Međimurski KUD Ivan Car – Ljubljana, Hrvatsko kulturno društvo Međimurje – Ljubljana, Hrvatsko kulturno društvo – Maribor, Hrvatsko društvo – Ljubljana, Društvo hrvatskih studenata u Sloveniji – Ljubljana.

Ovaj veličanstveni događaj, ukrašen predivnim hrvatskim nošnjama, zaključen je zajedničkim pjevanjem pjesme Miroslava Škore „Ne dirajte mi ravnice“, koju je ispred pozornice, glasom i pokretima, vodila izaslanica predsjednika Hrvatskoga sabora i demonstratorica izvornih pjesama, plesova i napjeva panonske zone – Vesna Bedeković.

Zagreb, Osijek, Kraljevo i Pag

ČLANOVI HRVATSKOG DRUŠTVA LJUBLJANA među najaktivnijim su polaznicima obrazovnih programa Zavoda Burja, pa tako i međunarodnih aktivnosti koje zavod kroz program Erasmus+ pruža.

Ove su godine, u organizaciji Zavoda Burja i partnerskih organizacija, održane

četiri grupne obrazovne mobilnosti za sudionike različitih programa neformalnog obrazovanja odraslih. Mnoge se radionice provode upravo u prostorijama Hrvatskoga društva Ljubljana na Brilejevoj ulici. Kroz njih se pripadnicima hrvatske doseljeničke zajednice, kao jednoj od ranjivih skupina slovenskog društva, širi svijest o važnosti cjeloživotnog učenja.

Sinergija koja se stvara između dviju organizacija ključna je za njihov opstanak, učinkovit međugeneracijski prijenos znanja te za očuvanje i prenošenje hrvatske kulturne baštine unutar većinskoga slovenskog društva. Svaka manjinska kultura obogaćuje većinsko društvo kao cjelinu, a obrazovanje je ono što razbija predrasude i gradi toleranciju kao most između većinskog i manjinskog svijeta.

Zajedno s pripadnicima većinskog društva i članovima drugih manjinskih zajednica u Sloveniji članovi HDL-a otkrivali su lokalnu kulturnu baštinu hrvatske metropole, slavonske ravnice, posjetili proplanke Šumadije i mediteransko priobalje sjeverne Dalmacije.

Širi kontekst svake od te četiri priče bilo je jačanje **interkulturalnog dijaloga**. Radni alati za povezivanje i upoznavanje ljudi iz lokalnih sredina bile su radionice kreativnih rukotvorina, kreativno pisanje te stjecanje zelenih, digitalnih i drugih kompetencija. Metodom aktivne participacije sudionici su pomagali kreirati obrazovne programe, u sebi otkrivali zaboravljene talente i jačali svijest o važnosti odgovornog građanskog djelovanja.

Većina sudionika u tim putovanjima, radnim kolonijama i susretima s ljudima iz drugačijih kulturnih sredina pronašla je i terapijski trenutak koji ponovno otkriva vrijednost malih, naizgled nebitnih stvari što uistinu čine kvalitetu naših života.

Putovanja, učenje i povezivanje, širenje **interkulturalne svijesti** i kreativno osnaživanje već stvaraju višestruke učinke na pojedince, organizacije i lokalne zajednice. Motivacija za novim pričama, novi projekti, novi socijalni i profesionalni krugovi te nove mogućnosti rađaju svjež elan koji se otkriva suradnjom onkraj horizonta svakodnevice.

No, krenimo redom.

Zagreb. Uz poticanje kreativnosti, međukulturalnog dijaloga i održivih praksi

Program Erasmus+ već dugo predstavlja jedno od važnih sredstava za promicanje obrazovanja, osposobljavanja i aktivnosti internacionalizacije u Europi. Grupne mobilnosti za odrasle sudionike unutar programa vrijedna su prilika za upoznavanje različitih kultura, razvijanje novih vještina i širenje vidika.

Jedan od primjera uspješne grupne mobilnosti upravo je osposobljavanje pod nazivom „Kreativne vještine i međukulturalni dijalog“, koje je realizirano u suradnji s par-

tnerskom organizacijom Galerija Vivoda iz Zagreba. Cilj programa bio je unaprijediti kreativne vještine odraslih sudionika, poticati međukulturni dijalog te podići svijest o važnosti umjetnosti u prenošenju poruka mira i povezivanja.

Jedan od glavnih ciljeva našeg osposobljavanja u Zagrebu bio je poticanje aktivnog sudjelovanja odraslih u neformalnim obrazovnim aktivnostima. Naglasak je bio na razvoju kreativnih vještina i međukulturnog dijaloga, posebno kroz teme mira, tolerancije i povezivanja. Naši sudionici, većinom doseljenici i potomci doseljenika iz različitih etničkih zajednica, upoznavali su dizajnerske tehnike i umjetničke metode, čime su jačali svoje kreativne, inkluzivne i digitalne kompetencije.

Osim toga, program je omogućio uvid u kulturnu baštinu lokalne zajednice te po-

učio kako primjenjivati održive i digitalne prakse u umjetnosti i kulturi.

Prvi dio programa bio je posvećen upoznavanju različitih likovnih tehnika i njihovom utjecaju na društvo. Sudionici su se upoznali s osnovama slikanja i crtanja te naučili tehniku linoreza i grafičkog tiska. Fokusirali su se na temu mira. U tom kontekstu izrađivali su umjetnička djela koja izražavaju nadu, suradnju i poštovanje različitih kultura.

Značajan dio programa bio je i razvoj kritičkog mišljenja te rasprava o ulozi umjetnosti u promicanju društvenih promjena. Kasnije su sudionici istraživali kulturnu baštinu Zagreba kroz stručno vođene posjete važnim kulturno-povijesnim mjestima. Usredotočili su se na umjetničke izraze koji predstavljaju vrijednosti mira i tolerancije.

Također su se upoznali s ekološkim umjetničkim metodama, stvarajući održiva umjetnička djela koja ističu važnost ekološke odgovornosti.

Na jednom od pripremnih sastanaka, na inicijativu jedne od sudionica, u plan rada uvrstili smo i posjet zagrebačkom FabLabu, prostoru kreativnog stvaranja. Kroz prezentaciju 3D tiska i osnova robotike naučili smo kako se kreativnost može spojiti s digitalno usmjerenim vještinama.

Treći dio programa bio je posvećen refleksiji i završnoj izložbi likovnih radova koje su sudionici stvarali tijekom cijelog programa. Taj dio omogućio je osobnu refleksiju i procjenu naučenog, a sudionici su imali priliku podijeliti svoja djela i raspraviti o tome kako umjetnost može utjecati na širu zajednicu. Bio je to i trenutak za osvrt na stečena znanja i formuliranje završnih misli o cjelokupnom programu.

Osposobljavanje je sudionicima omogućilo razvoj različitih vještina i kompetencija. Tijekom programa pokazali su sposobnost kreativnog izražavanja i izradili vlastita umjetnička djela. U duhu održivosti svoje su poruke tiskali na stare majice koje su donijeli iz vlastitih ormara, prenošeći na njima vrijednosti mira, tolerancije i međukulturnog dijaloga.

Također su razvili vještine u raznim likovnim tehnikama koje će moći koristiti u daljnjem stvaralaštvu. Osim toga, stekli su znanja o održivom stvaranju i korištenju zelenih materijala, koji su postali sastavni dio njihovih umjetničkih projekata.

Ovakve grupne mobilnosti predstavljaju iznimnu priliku za osobni razvoj odraslih sudionika. Program ne samo da potiče kreativnost i umjetničko izražavanje, već značajno doprinosi razumijevanju međukulturnog dijaloga i osvještavanju održivih i digitalnih praksi. Aktivnim uključivanjem odraslih u razne lokalne zajednice omogućujemo im razvoj njihovih kreativnih i socijalnih vještina, čime se povećava kulturna i umjetnička vrijednost tih zajednica te jača zajednički društveni kapital.

Za nas je ovo iskustvo bilo posebno važno jer je grupa, po našim standardima, bila vrlo brojna i uključivala je većinom sudionike s manje mogućnosti. U aktivnosti smo mogli uključiti različite etničke skupine, različitih dobnih razina i s različitim likovnim predznanjem. Pokazali smo da znamo osmisliti program rada koji je prilagodljiv, zanimljiv, inkluzivan, a prije svega kreativan.

Osijek. Poticanje kreativnosti, međukulturnog dijaloga i održivih praksi

Sudionice naših obrazovnih aktivnosti sudjelovale su na grupnoj mobilnosti programa Erasmus+ u Osijeku. Radni program

pod nazivom „Kreativno putovanje kroz kulturnu baštinu Slavonije, spoj umjetnosti, kulture i prirode“ povezo je umjetnost, kulturu, prirodu i održive prakse. Poseban

naglasak stavljen je na povezivanje sudionika iz različitih zemalja i regija, u ovom slučaju Slovenije i Slavonije, te upoznavanje kulturne baštine Slavonije i Baranje. Cilj mobilnosti bio je poticanje aktivnog sudjelovanja odraslih u kulturnim i umjetničkim aktivnostima te razvijanje njihovih vještina i znanja.

Program, koji je nastao u suradnji s organizacijom domaćinom Regionalnim centrom kompetentnosti Osijek, voditeljicom

obrazovnih aktivnosti **Gabrijelom Baraban** i voditeljicom projekata **Martinom Leko**, omogućio je sudionicama dublje razumijevanje kulturnih karakteristika i tradicija Slavonije, s naglaskom na njezinu povijesnu i umjetničku baštinu. Posebna pažnja posvećena je održivosti i uključivanju ekoloških principa u kulturne aktivnosti, što je obogatilo program i zelenim kompetencijama. Kroz različite radionice i obilaske sudionice su stekle širok spektar novih znanja.

Za uvod su, zajedno s povjesničarkom **Monikom Gusić**, obišle neke od arhitektonskih i povijesnih znamenitosti grada, poput osječke secesijske ulice, Tvrđe i gradske tržnice. Obilasci su bili osmišljeni prema stručnoj interpretacijskoj metodologiji, pa su sudionice učile kako kulturne značajke interpretirati i prenijeti u svoje lokalno okruženje. Važan dio programa bile su i praktične radionice u kojima su se okušale u tradicionalnim obrtničkim tehnikama poput umjetničkog i uzorkovanog moleraja te zlatoveza, koji i danas čine važan dio kulturnog identiteta ovog područja. Te su radionice omogućile razvoj preciznosti, kreativnosti i osjećaja za kulturnu baštinu.

Značajan segment programa bile su i **gastronomске radionice** usmjerene na **tradicionalna slavonska jela** i njihovu suvremenu

interpretaciju. Sudionici su učili pripremati slavonske kolače i čokoladne **gastrosuvenire**, spajajući lokalne kulinarske tradicije s modernim pristupima i zahtjevima tržišta. Ovaj dio programa nije bio samo prilika za stjecanje novih kulinarskih znanja nego i za razumijevanje važnosti **očuvanja gastronomske baštine** kao dijela **kulturnog bogatstva regije**.

U sklopu programa sudionice su se upoznale i s članicama **udruge Šokačka grana**, koje su za njih pripremile izložbu **tradicionalnih slavonskih jela** i proizvoda iz zlatoveza. Tom su se prilikom povezale i sprijateljile s lokalnim ženama sličnih interesa.

Uz kulturnu baštinu program je uključivao i **zelena te digitalna znanja**. Posjetom ekološkom parku prirode **Kopački rit** i **Edukacijskom centru Tikveš** sudionice su upoznale načine na koje se prirodna i kulturna baština isprepliću u održivim praksama. Kroz **Kopački rit** i **Interpretacijski centar Tikveš**, koji u svom prezentacijskom dijelu koristi **inovativne digitalne alate**, upoznale su najbolje prakse očuvanja **biološke raznolikosti** i **održivog razvoja**. Tako je ostvaren most između **kulturne i prirodne baštine** te otvorena nova perspektiva za generacije koje će se baviti očuvanjem ili reinterpretacijom kulturne baštine.

Osim tehničkih i umjetničkih vještina sudionice su tijekom mobilnosti razvile i važne **socijalne i međukulturne kompetencije**. Program je omogućio izravnu razmjenu iskustava i mišljenja između sudionika iz Slovenije i lokalnih stručnjaka, umjetnika, obrtnika i polaznika. Stvoren je **prostor za suradnju**, prijenos znanja i međusobno povezivanje, što će dugoročno doprinijeti širenju dobrih praksi i ideja u obje zajednice.

Pored praktičnih vještina, sudionici su stekli i znanja o interpretaciji kulturne baštine, koja će prenijeti u svoje lokalne sredine i koristiti ih za **poticanje kulturne**

Kraljevo. Poticanje kreativnosti i interkulturalnog dijaloga na mostovima riječi i u ritmu zajednice

Početkom lipnja Kraljevo je na nekoliko dana postalo prostor kreativnog pisanja, razgovora i traženja zajedničkog jezika. Između različitih ljudi, kultura i svjetova. U okviru kolonije kreativnog pisanja koja je organizirana u suradnji sa udrugom Imam ideju, sudionici iz Slovenije proveli su tri dana u kreativnom i međukulturnom okruženju, gdje je svaki glas bio saslušan, svaka priča važna, a svaki trenutak dragocjen.

Vodilja programa bilo je kreativno pisanje kao oblik izražavanja, refleksije i povezivanja. U središtu grada, između muzeja, kazališta i tihe oaze lokalnih krajolika, sudionici su upoznavali priče lokalne zajednice i jedni drugih. Polako, s pažnjom, kroz vježbe pisanja, promatranja i zajedničkog čitanja. No to nisu bile samo radionice pisanja. Bile su to pozivnice na razgovor, unutarnje slušanje i poštovanje različitosti.

Za mnoge sudionike ovo iskustvo bila je prva prilika da izraze svoje misli na način da ih netko zaista čuje. Mnogi su isprva mislili da nemaju što za reći. Vratili su se s osjećajem da su bili zaista saslušani.

U dvorištu Adžića kuće, gdje se nalazi i redakcija književnog časopisa Povelja, uspostavljeno je posebno stvaralačko okruženje. Mentor radionica, književnik Dejan Aleksić, s mnogo osjećaja i humora vodio je procese pisanja i čitanja tako da su se mnogi osnažili i izrazili na način koji možda ranije nisu mogli zamisliti. Pisanje nije bilo usmjereno na savršenstvo, već na iskrenost. Ne na rezultat, već na proces. I u tom procesu su sudionicirali.

Program je bio spoj individualnog i grupnog rada. Od početnih vježbi u kojima su sudionici pisali o sebi, svojim unutarnjim prostorima, uspomena i željama, rad je napredovao prema međusobnoj suradnji. Vježbe zajedničkog pisanja s lokalnim sudionicima bile su jedan od najsnažnijih trenutaka mobilnosti. U parovima ili manjim grupama nastajali su zajednički tekstovi, kratke priče, dijalozi i pjesme, koji su

uključenosti i društvene kohezije. Sudjelovanje u projektu ojačalo je osjećaj kulturnog identiteta i poštovanja različitosti, što će dugoročno pozitivno utjecati na uključivanje različitih društvenih skupina u kulturni život.

Grupna mobilnost u okviru programa Erasmus+ nije bila samo prilika za stjecanje novih znanja i vještina, nego i za dublje razumijevanje kulturne baštine i njezina prijenosa kroz suvremene umjetničke i obrazovne pristupe. Na široj razini, ove aktivnosti značajno doprinose većoj uključenosti i poticanju aktivnog sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom obrazovanju i kulturnom životu, što je dugoročno važno za društvenu koheziju i razvoj lokalnih zajednica.

bili rezultat suradnje i povjerenja. U trenucima kada dvoje ljudi, koji se do prije nekoliko dana nisu ni poznavali, zajedno isplete priču, rađaju se veze koje nadilaze kulturne, jezične i generacijske razlike.

Sadržaji su bili povezani i s kulturnim istraživanjem. Posjet muzeju i parku posvećenom borbi protiv okupatora, odlazak u kazalište i spokojna tišina lokalnih krajoлика pridonijeli su tome da se **pisanje vrati u prostor, a prostor natrag u pisanje**. Grad nije bio samo kulisa događanja već aktivni dio procesa učenja. Sudionici su ga promatrali, mirisali, slušali i osjećali, a potom o njemu pisali. Kao o osobi, kao o domaćinu, kao o svijetu koji ih je na nekoliko dana prihvatio.

Atmosfera koja se razvila između slovenske grupe i domaćina bila je više od ugodne. Bila je topla, sigurna i povezivala je ljude. Večernji neformalni razgovori, spontana druženja poslije radionica, razmjena fotografija, pjesama i misli, sve je to bilo tkanje zajednice. U takvoj su atmosferi i oni sudionici koji se inače teže uključuju u različite oblike obrazovanja pokazali izniman napredak u kulturnim aktivnostima.

Mentori i organizatori znali su kako oslušnuti potrebe grupe. Svaki pojedinac bio je uključen na način koji mu je odgova-

rao. Ponekad je to bio samo prisutan pogled, drugi put napisano pismo, treći put spontana pjesma. Sve su to bili izrazi autentičnosti, prisutnosti i suradnje.

Važnu ulogu imali su i trenuci refleksije, kada su sudionici mogli izraziti što su doživjeli, kako su se osjećali i što žele ponijeti sa sobom. Mnogi su se složili da ih je upravo **osjećaj zajedništva** najviše iznenadio. Koliko brzo i iskreno ljudi mogu **ostvariti povezanost** kada im se pruži sigurno okruženje i prostor za stvaranje.

Ovim se programom pokazalo koliko **umjetnost** može biti snažno **sredstvo u obrazovanju odraslih**, osobito onih s manje mogućnosti. **Kreativno pisanje** nije bilo samo način za unapređenje jezičnih vještina

već prije svega sredstvo osnaživanja, jačanja samopouzdanja i otvaranja prostora za dijalog. Kolonija je uspješno spojila više važnih aspekata suvremenog obrazovanja odraslih. Interkulturalnost, umjetnički izraz, osobni razvoj i učenje kroz zajednicu.

Pag. Otok koji tka priče uz Tragove čipke i soli

Na otoku koji miriše na **more i lavandu**, gdje sol sjaji na koži kao kristalni prah, a nit čipke presijeca svjetlost jutra, odvila se mobilnost odraslih „**Tragovima čipke i soli**“. To je bio susret **kreativnosti, tradicije i dijaloga**. Program je okupio **sudionike iz Slovenije i Hrvatske** u zajedničkom istraživanju kulturne baštine **Paga**, u suradnji s domaćinom, Društvom paških čipkarica „**Frane Budak**“, koje vodi **Nedjeljka Oros**.

Od prvog trenutka **Pag nije bio samo kulisa, bio je i učitelj**. Njegove uske kamene ulice, miris mora i tišina muzeja postali su živi dio procesa učenja. Sudionici su promatrali, osluškivali i doticali svijet oko sebe, pronalazeći u svakom detalju tragove prošlosti koji nadahnjuju sadašnjost. **Čipka, kao i sol**, postala je **metafora svega što povezuje**. Od **preciznosti, strpljenja, zajedništva i vještina** koje se prenose kroz dodir.

Radionice su se pretvarale u susrete s ljudima koji ih stvaraju. **Paške čipkarice, čuvarice stoljetne tradicije**, otvorile su svoja srca i ruke, pokazujući da u svakoj niti postoji priča. Njihov rad, tiha koncentracija i ritam igle naučili su sudionike da se stvaralaštvo rađa iz pažnje, a održivost iz poštovanja prema vremenu i trudu. U dodiru s čipkom, u njezinoj krhkosti i snazi, mnogi su prepoznali vlastitu nit, onu koja spaja osobno iskustvo s kolektivnim nasljeđem.

No, Pag se nije zaustavio samo na tradiciji. **Kroz fotografiju, video i digitalne alate** sudionici su učili kako staro može progovoriti novim jezikom. Na **radionicama digitalne interpretacije** kulturne baštine stvarale su se kratke vizualne priče, bilježili **motivi čipke, soli i pejzaža**. Tražio se način da se nasljeđe pretvori u suvremeni izraz. Te su aktivnosti pokazale kako tehnologi-

ja, kada se koristi s mjerom i svrhom, može biti saveznik baštine, a ne njezin suparnik.

Posebno snažan doživljaj pružile su posjete **Muzeju paške čipke i Muzeju soli**, mjestima gdje se povijest pretače u svakodnevicu. Sudionici su promišljali o povezanosti prirodnih resursa, rada i umjetnosti, o tome kako su solane i čipkarice stoljećima oblikovale identitet otoka. Ta su promišljanja otvarala pitanja o održivosti, o ulozi kulture u zajednici i o tome što danas znači čuvati, a ne konzervirati tradiciju.

Program „**Tragovima čipke i soli**“ nije se bavio samo rukotvorinama nego i unutar-njim procesima. Svaka radionica bila je prostor **refleksije o vlastitom identitetu, kreativnosti i ulozi u zajednici**. Sudionici su **kroz razgovor i pisanje** dijelili svoje dojmove, tražeći smisao u malim stvarima. U gesti, u pogledu, u tišini između dviju rečenica. U takvom ozračju nastajalo je povjerenje i osjećaj pripadnosti koji nadilazi granice i jezike.

Metodologija programa bila je jednostavna, a istodobno slojevita. **Učiti kroz iskustvo, stvarati kroz suradnju, promišljati kroz umjetnost**. Pag je postao učionica bez zidova, gdje su se teorija i praksa spajale u ritmu mora. Svaki je sudionik pronašao svoj način izražavanja, netko kroz objektiv fotoaparata, netko kroz riječi, netko kroz šapat igle na platnu.

Na završnom susretu, dok su se dojmovi sabirali, a priče isprepletale, postalo je jasno da je mobilnost bila mnogo više od edukacijskog programa. Bila je to zajednička **lekcija o pažnji, o usporavanju i slušanju**. O tome kako **kulturna baština može biti alat promjene, izvor učenja i most između generacija**.

Sudionici su sa sobom ponijeli više od novih vještina. Ponijeli su osjećaj povezanosti s otokom, s ljudima i s vlastitom kreativnošću. Još jednom se potvrdilo da obrazovanje odraslih, kada se temelji na umjetnosti i iskustvu, ima snagu **mijenjati perspektive i graditi zajednice**.

Jer kad jednom osjetiš ritam čipke u prstima i okus soli na usnama, znaš da si učio ne samo o baštini nego o životu samom.

Vlado Gotovac

TEKST:
WIKIPEDIJA

VLADIMIR GOTOVAC (Imotski, 18. rujna 1930. – Rim, 7. prosinca 2000.), poznatiji kao Vlado Gotovac, bio je hrvatski pjesnik, esejist, filozof, disident i političar. Uz Dražena Budišu bio je vodeći hrvatski političar Trećega puta i predvodnik liberalne misli. Bio je predsjednik Matice hrvatske od 1990. do 1996. godine.

U svibnju 1989. sa Slavkom Goldsteinom i Draženom Budišom osnovao je Hrvatsku socijalno-liberalnu stranku (HSLS), prvu hrvatsku političku stranku nakon ponovnog uvođenja višestranačja. Gotovac je 1992. godine izabran za zastupnika u Hrvatskom saboru, u kojem se prometnuo u jednog od najžešćih kritičara predsjednika Franje Tuđmana, kojeg je učestalo optuživao za autoritarnost. Zbog neslaganja s Budišom, koji se zalagao za koaliciju s Tuđmanovom Hrvatskom demokratskom zajednicom (HDZ), napustio je HSLS i 1997. osnovao Liberalnu stranku kojoj je bio predsjednik do svoje smrti. Poznat je po poviku „Čuvajte mi Hrvatsku od niskosti i mržnje!“

Mladost

Gotovac je rođen od oca Martina i majke Anice. Prema riječima roditelja rođen je 18. kolovoza 1930. godine u Grabovcima, općini Proložac, no župnik je zapisao rođenje 18. rujna 1930. u Imotskom. Martin Gotovac tvrdio je da je obitelj ondje došla iz Rumunjske sredinom 18. stoljeća, navodno s romskim korijenima.

Kako mu je otac bio jugoslavenski žandar, obitelj se često selila, pa je osnovnu školu pohađao u Prnjavoru (BiH), Župi Biokovskoj i Lovreću. Tijekom Drugog svjetskog rata i postojanja NDH otac mu je nastavio služiti kao komandir imotske žandarmerije. Zbog optužbi da su pomagali Židovima otac mu je zatvoren u Jasenovcu i kasnije u Staroj Gradiški, a majka mu je zatvorena u

Požegi. Poslije rata otac je zatvoren na pet godina pod optužbom da je bio „dosljedan pobornik ustaškog pokreta“ zbog svojeg zaposlenja u žandarmeriji tijekom rata, a majka je zatvorena na dvije i pol godine.

Gimnaziju je isprva pohađao u Imotskom, no zbog toga što ondje nije bilo moguće maturirati premjestio se u Zagreb 1946. godine nakon male mature, završivši tako Klasičnu gimnaziju 1951. godine i upisavši studij filozofije na Filozofskom fakultetu, gdje diplomira 1963. godine.

Djelovanje i progon u Jugoslaviji

Vlado Gotovac krajem 1950-ih

Svoj prvi rad objavio je na prvoj godini studija, 1952., kada ga u svibnju privodi UDB zajedno s dvije žene: Marijom Predovan, suprugom bivšeg ustaškog časnika, i Ankom Todorić, „ustaškom osuđenicom“. Žene su tada optužene za dijeljenje brošura „ustaškog sadržaja“, tj. programa Hrvatske državotvorne stranke koju je u inozemstvu osnovao poglavnik NDH Ante Pavelić. Gotovac je okrivljen za to što brošure i „pisma Meštrović – Pribičević“, koje su dijelile Predovan i Todorić, nije prijavio vlastima na-

kon što je za njih saznao. Poslije ispitivanja u Osijeku, gdje „s njime nije vođena neka borba za priznanje“, 16. lipnja prevezen je natrag u Zagreb. Isprva je pušten da se brani sa slobode, no na koncu nije kriminalno gonjen. UDB je unatoč tomu narednih godina nastavio prikupljati informacije o Gotovcu, pri čemu je šef Opunomoćstva UDB-a u Imotskom Aleksandar Unković ocijenio da se Gotovac „u političkom pogledu ističe [...] kao anglofil, sklon je da raspiruje nacionalnu mržnju između Hrvata i Srba te da proturuje razne alarmantne vijesti,“ negativno promatrajući njegov rani odgoj „u strogo religioznom duhu“.

Od 1955. zaposlen je kao novinar, a poslije i urednik Redakcije kulture i drame na Radioteleviziji Zagreb. Od 1958. u braku je sa Šibenčankom Vlastom Gotovac, s kojom ima kćer. Početkom 1970-ih radi u Matici hrvatskoj i objavljuje tekstove u njezinu Hrvatskom tjedniku, koji je izlazio od 16. travnja 1970. Od Igora Zidića preuzima njegovo uređivanje do prosvjednog gašenja u početku Hrvatskog proljeća, kada zadnji broj objavljuje na četiri stranice s Gotovčevim uvodnikom Čuvanje nade. Kao jedan od proljećara osuđen je za „kontrarevolucionarni napad na državu“ na četiri godine zatvora i tri godine gubitka građanskih prava te prava zaposlenja u državnoj službi, prava na objavljivanje i zabranu javnog nastupa. U kaznionici u Staroj Gradiški odbio je potpisati molbu za pomilovanjem jer je smatrao da bi time priznao svoju krivnju. Zbog intervjua Švedskoj televiziji 1977. ponovno je osuđen na dvije godine zatvora, odslužene u zatvoru u Lepoglavi, i četiri godine gubitka građanskih prava. Tada je u svoju obranu izrekao programski politički govor protiv totalitarizma.

Djelovanje u suverenoj modernoj Hrvatskoj

Nakon pada komunizma, 1990., Gotovac se zapošljava na Hrvatskoj radioteleviziji kao savjetnik direktora. Kratko nakon toga izabran je za predsjednika Matice hrvatske. Ispred Zapovjedništva 5. vojne oblasti 30.

kolovoza 1991. održava govor podrške majkama vojnika koji su prisilno zadržani u tadašnjoj JNA. U njemu generalima poručuje da će ih se njihove obitelji sramiti, da će oni koji ubijaju tuđu djecu i majke ostati bez svojih.

Godine 1991. umire mu supruga, a 1993. ženi se Sinjankom Simonom Šandrić, liječnicom i sveučilišnom profesoricom u Rimu.

Godine 1992. Gotovac je kao kandidat HSLS-a izabran u Hrvatski sabor; zastupnik je bio u tri mandata. Tamo se prometnuo u jednog od najrječitijih i najvatrenijih kritičara Franje Tuđmana, čiji je režim optuživao za autoritarnost. U časopisu Erasmus 1993. potpisuje zahtjev za Tuđmanovom ostavkom. Autor Gotovčeve biografije Filip Zoričić smatra da je među dvojicom bilo suparništva iz doba Hrvatskog tjednika, u kojem je Gotovac bio urednik, a Tuđman suradnik. Tuđman je pri padu komunizma imao auru disidentstva i javnu podršku Katoličke Crkve, koja je hrvatskim zajednicama u svijetu poručila da treba podržati Tuđmana, a za Gotovca, iako praktičnog vjernika, nije.

Kao jedan od najuglednijih opozicijskih političara 1996. godine daje ostavku na mjesto predsjednika Matice i biva izabran za čelnika HSLS-a. Međutim, za tzv. zagrebačke krize ispostavilo se kako mu nedostaju praktične političke vještine te je ugled njegove stranke ozbiljno narušen pregovorima koje je vodio s vladajućom Hrvatskom demokratskom zajednicom.

Na izborima 1997. kandidirao se za predsjednika Republike. Za vrijeme izbornog skupa u Puli fizički ga je napao i udarcem u glavu ozlijedio vidno alkoholizirani Tomislav Brzović, pripadnik elitne gardijske jedinice koja je štitila Franju Tuđmana, uzvikujući „Živio Ante Pavelić! Ja sam ustaša, sve ću vas pobiti!“ Vandalski čin najoštrije su osudile i međunarodne organizacije, a Ministarstvo obrane napadača je suspendiralo i pritvorilo. U službenoj izjavi MORH-a bilo je pojašnjeno da je HV-ov satnik u alkoholiziranom stanju napao Vladu Gotovca i nanio mu lakše tjelesne ozljede. Pulski

Općinski sud Brzoviću je izrekao uvjetnu zatvorsku kaznu od jedne godine i šest mjeseci uz rok kušnje od tri mjeseca. Gotovac je na izborima završio treći, iza premoćnog Tuđmana i SDP-ova kandidata Zdravka Tomca. O napadu je u kasnijem intervjuu izjavio da je napadaču osobno oprostio, ali da je jasno da je čovjek bio indoktriniran i da je indoktrinacija beskrupulozna jer ga nitko ne osuđuje za napad.

U jesen nakon izbora došlo je do borbe za vlast između Gotovca i Dražena Budiše, koji se zalagao da se HSLS koalicijski veže uz HDZ. Gotovac, koji se tome protivio, na stranačkoj je konvenciji poražen pa je s pristašama napustio HSLS i osnovao Liberalnu stranku, čiji je postao čelnik. Pred izbore 3. siječnja 2000., kada se stvarala velika koalicija protiv HDZ-a, Gotovac se, prema riječima novinara Tihomira Dujmovića, zalagao za koaliciju političkog centra koja bi bila bez SDP-a, no Budiša je to odbio jer je već s Ivicom Račanom potpisao sporazum. Na parlamentarnim izborima 2000. godine izabran je u četvrti saziv Hrvatskoga sabora kao član Liberalne stranke na listi HSS-a.

Vlado Gotovac umro je u Rimu 7. prosinca 2000., a njegovo je tijelo sljedeći dan zrakoplovom Hrvatske vlade prevezeno u Zagreb, gdje je pokopan na groblju Mirogoju. U Saboru je njegov mandat preuzeo Karl Gorinšek.

Govori

Gotovac je bio vrstan govornik. Evo što je o Gotovčevom oratorstvu napisao Zvonimir Berković, Gotovčev osobni prijatelj:

„Gotovčevi govori mogu nekima biti teški, naporni, nerazumljivi ili nepotrebni, ali nikada glupi. Ako je riječ o iole ozbiljnijoj stvari, on praktički ne može izreći glupost jer, na neki svoj neobjašnjiv način, odmah dođe u prisni kontakt sa samom idejom te stvari, a same ideje zaista nikada nisu bedaste.“

Najpoznatiji je po govoru na Krešimirovu trgu u Zagrebu ispred ondašnje zgrade Komande V. vojne oblasti Vojnog suda u Zagrebu 30. kolovoza 1991. Također su značaj-

ni govori na osnivačkoj skupštini HSLS-a i na osnivačkom saboru LS-a.

Djela

Zbirke pjesama

Opasni prostor (1961.)

I biti opravdan (1963.)

Osjećanje mjesta (1964.)

Čujem oblake (1965.)

Zastire se zemlja (1967.)

Približavanje (1968.)

Prepjevi po sjećanju (1968.)

Čarobna spilja (1969.)

Sporne sandale (1970.)

Sadržaj vjetra (1971.)

Zabranjena vječnost (1987.)

Crna kazaljka (1991.)

Čekati sjevernije (1995.)

Crna jedra (1995.)

Proza

Princip djela (1966.)

U svakodnevnom (1970.)

Tri slučaja (1981.)

Moj slučaj (1989.)

Isto (1990.)

Zvezdana kuga (1995.)

Znakovi za Hrvatsku (1996.)

Nagrade i priznanja

Nagrada „Tin Ujević“ 1991. za zbirku pjesama Crna kazaljka

Komemoracija u Škofjoj Loci

Molitva nadbiskupa Hočevara za umorene Slovence i Hrvate

BLAGDAN SVIH SVETIH I DUŠNI DAN, uz tradicionalne masovne posjete grobljima, u Sloveniji su protekli posebno posvećeno komemoracijama s molitvama za umorene žrtve poslijeratnoga komunističkog terora, u najvećoj mjeri izvršavanoga na slovenskoj zemlji. Bez ikakvih suđenja izvršena su masovna, i to tajna umorstva vojnika, starješina i civila iz obitelji koje nisu bile na strani partizanskih pobjednika u ratu. U Sloveniji je proporcionalno mučeno i ubijeno najviše Hrvata, zatim Slovenaca i pripadnika drugih narodnosti. Početkom studenoga 2025. središnje komemorativne svečanosti održavale su se u mjestu Teharju kod Celja i u Škofjoj Loci (u slovenskoj pokrajini Gorenjskoj). Ove godine to je 80. obljetnica umorstava, što je bio poticaj da se konačno odlučnije krene u pripreme za dostojno obilježavanje imena i izvršenje pokopa umrlih nevinih *žrtava*.

Na groblju Lipica kod Škofje Loke grad Škofja Loka i Slovenska domobranska

udruga (Nova Slovenska zaveza) pripremili su komemorativnu svečanost na kojoj je prigodni žalosni obred molitve vodio umirovljeni beogradski nadbiskup dr. Stanislav Hočevar i u molitvi se poklonio umrlima u Kočevskom Rogu koji nažalost još čekaju na dostojni pokop. Nadbiskup je jasno rekao da to u današnjem času ne smije ostati neriješeno, *što je posebno odzvanjalo* među nazočnima kada je izrazio želju i htijenje da okupi u konkretnom dogovoru i jedne i druge te da zajedno dođu do rješenja za mirni pokop mučenih i umorenih koji su ostali bez prava na ime i bilo kakvo suđenje. U blizini ovoga groblja nalazi se stratište s *desetak* jama u kojima su se dogodila umorstva pored župne i *hodočasničke crkve u Crngrobu*. Injima, koji još nisu ni iskopani iz dubine jama, uputio je nadbiskup Hočevar riječi molitve i nadanja da će počivati dostojno u miru Božjem.

U mnoštvu mještana i rodbine umrlih koje je ispratilo ove žalosne događaje bio je dogradonačelnik Škofje Loke magistar Robert Strah, predsjednik općinske komisije za uređivanje grobišta Škofje Loke Jože Peter Kranjc i hrvatska delegacija vlade, hrvatskoga veleposlanstva i Hrvatskoga društva *Ljubljana*, u kojoj su bili Đuro Knežičić, predsjednik udruge Braniteljski centar za

društveni razvoj Hrvatske, te Josip Marinić i Nikica Perković.

Veteran slovenskoga Domovinskog rata Jože Peter Kranjc u svom kraćem govoru kritički se osvrnuo na nedovoljnu i presporu aktivnost slovenske i hrvatske vlade na rješavanju ovog ne tako složenoga pitanja. U tome su više sudjelovali povjesničari, arheolozi, patolozi i kriminalisti nego predstavnici aktualne politike, bez obzira na to koja je stranka trenutčno na vlasti. Do sada je učinjeno jako malo, a na teritoriju Slovenije ima više od 700 mikrolokacija

umorstva, većina neistraženih, a vrlo su rijetki primjeri identifikacije i DNK analiza.

Pun emocija u tijesnoj povezanosti s brojnim obiteljima umorenih, predsjednik Slovenske domobranske udruge dr. Matija Ogrin upozorio je na potrebu velikoga pijeteta prema umorenima: „O mrtvima nemojmo govoriti kao o svakidašnjim stvarima, a posebno ako su ti mrtvi trpjeli strašno mučenje prije nasilne smrti ili umiranje pod težinom tijela umrlih. Ako želimo misliti na te umrle, moramo ući u duboki okvir svoga bića kako smo bili stvo-

reni i tek tada se možemo otvoriti sudbina-
ma naših mučenih i umorenih te zamisliti
njihovu bol i njihovu agoniju samoće“, re-
kao je Ogrin i podsjetio da je već prošlo pola
godine otkako su na groblje Lipica u Škofjoi
Loci prevezeni posmrtni ostaci umorenih
u Kočevskom Rogu i smješteni u impro-
vizirane kosturnice, zapravo mrtvačnice
groblja i onda je upozorio nadležne s vrha
države: „Obećali su da će se pobrinuti za
dostojan pokop umorenih žrtava rata. To
zahtijevaju i očekuju njihove obitelji te da
bi to bilo učinjeno prema njihovim željama
i oporukama u središtu slovenske države.“
Iz razgovora sa sudionicima tih postupaka
i događanja može se zaključiti da će se tako
nešto teško dočekati u nekom doglednom
vremenu zbog velike političke podijeljeno-
sti na vaše i naše. Tu granicu želi ukloniti
nadbiskup Hočevar, koji je time zagrizao
u jednu od najkiselijih jabuka razdora slo-
venskoga društva.

Očekivanja da će slovenski parlament
odobriti deklaraciju u kojoj se navodi da su
umrli ubijeni bez suda i da su stoga nevini
te da im se vrte njihova imena i označe nji-
hovi grobovi nisu nažalost još realna. Kod
svih koji su bili na ovim komemoracijama
u Škofjoi Loci i Teharju vlada nevjerica da
slovenska država još nije spremna ni na pri-
znavanje notorne istine o činjenicama i na
zaslužan pijetet prema umrlima. To daka-
ko vrijedi i za Slovence i za Hrvate te za sve
druge usmrćene u Sloveniji na takav način.

Svečanost komemoracije praćena je na-
stupom pjevača Škofjeloškog okteta i svi-
ranjem Gradske limene glazbe. Na koncu
je oktet pjevao i prigodne žalosne duhovne
pjesme te završio s ponosnom pjesmom:
„Oj, Triglav, moj dom, kako si krasan“ – rije-
či svećenika Matije Zemljiča, a glazba skla-
datelja župnika Jakoba Aljaža.

Povorka je zastala kod središnjega kri-
ža, gdje je dogradonačelnik položio zeleni
vijenac sa zastavom grada, a hrvatska dele-
gacija svijetle s hrvatskom zastavom; zatim
je nadbiskup Hočevar prišao privremenim
kosturnicama i blagoslovio umorene u
jami Macesnova gorica u Kočevskome rogu.
Kratki pogledi na blagoslov kostiju u mre-
žastim zavojima pričaju priču o dugim ko-
racima koji još slijede do dostojnog pokopa,
u nadi vjernika i obitelji umorenih.

Ubijene Slovence, Hrvate i žrtve drugih
naroda u nedjelju 2. studenog u Spomen-
parku Teharje kod Celja blagoslovio je
celjski biskup dr. Maksimilijan Matjaž na
kraju komemorativne svečanosti svetom
misom. U Spomen-parku Teharje za sada su
pokopane žrtve iz logora Teharje i okolnih
krajeva, gdje su ubijane žrtve. Taj park pro-
jektirao je arhitekt Marko Mušič sa surad-
nicima, a postavljen je 10. listopada 2004.

Lavoslav Ružička

TEKST:
WIKIPEDIJA

Životopis

Ružička je rođen 1887. godine u Vukovaru (u to vrijeme dio Austro-Ugarske). Njegov je otac Stjepan Ružička bio češkoga i hrvatskoga podrijetla, a majka Amalija (rođena Sever) hrvatskoga i njemačkoga podrijetla. Ružičkini predci bili su zemljoradnici i obrtnici, a otac mu je bio bačvar i vatreni hrvatski domoljub. Ružička je kršten Leopold i Stjepan, kako je navedeno u IX. svešku Matične knjige župne crkve u Vukovaru za razdoblje 1879. – 1890., a na stranici 298., pod rednim brojem 205.: Godine 1887. mjeseca rujna dana 13. rođen je i 15. kršten Leopold Stjepan, zakoniti sin Stjepana Ružičke i Amalije (Seva) Sever. S majkom i mlađim bratom Stjepanom nakon očeve smrti 1891. godine otišao je u Osijek, majčin rodni grad. U Osijeku je pohađao i završio Nižu pučku školu (4 razreda, 1894. – 1898.) i Kraljevsku veliku (klasičnu) gimnaziju (8 razreda, 1898. – 1906.), gdje je maturirao 1906. godine. Po završetku gimnazije opredijelio se za tehniku. Upisao je kemiju, vjerojatno zbog toga što se nakon studija planirao vratiti i zaposliti u novootvorenoj tvornici šećera u Osijeku. Zbog teške svakodnevice i političke nestabilnosti odlazi na Tehničku visoku školu (Technische Hochschule, TH) u Karlsruhe u Njemačkoj.

Memorijalni muzej i rodna kuća Lavoslava Ružičke u Vukovaru

Bio je dobar student u područjima koje je volio i za koje je mislio da će mu biti potrebni u budućnosti, kao npr. organska kemija. Ondje je Ružička uspostavio uspješnu suradnju s Hermannom Staudingerom. Radeći s njim 1910. godine doktorirao je s disertacijom naslovljenom *Über Phenylmethylenketen*. Staudinger je 1912. godine izabran za profesora na Saveznoj tehničkoj visokoj školi u Zürichu i Ružička

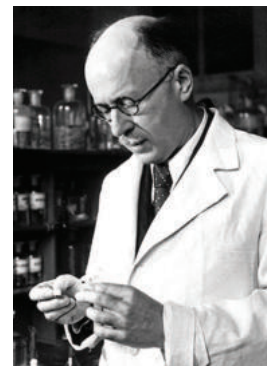
mu postaje asistent. Nakon što se razišao sa Staudingerom surađivao je neko vrijeme s kemijskom industrijom, 1918. godine postao je privatnim docentom na Saveznoj tehničkoj visokoj školi u Zürichu, a 1923. godine titularnim profesorom. Godine 1925. i 1926. radio je u Ženevi. Od 1927. do 1929. godine bio je profesorom organske kemije na Sveučilištu u Utrechtu u Nizozemskoj, nakon čega se vraća u Zürich na mjesto profesora organske kemije na Saveznoj tehničkoj visokoj školi.

Na poziv Hrvatskoga kemijskoga društva u Zagrebu je 16. ožujka 1940. održao svoje Nobelovo predavanje pod naslovom *Od dalmatinskog buhača do seksualnih hormona* te je bio izabran za počasnoga člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (sada HAZU), počasnoga doktora Sveučilišta u Zagrebu, za prvoga počasnoga člana Hrvatskoga kemijskoga društva, počasnoga člana Društva inženjera u Zagrebu, Hrvatskoga prirodoslovnoga društva i Hrvatskoga liječničkoga društva, a 1970. godine postao je i počasnim članom Matice hrvatske.

Umro je u švicarskom mjestu Mammernu 26. rujna 1976. Pokopan je u Zürichu.

Znanstveni rad i istraživanje

Ružička je objavio 582 rada. Njegovi prvi radovi bili su s područja prirodnih spojeva. Cijeli svoj život ostao je na tom području. Proučavao je strukture aktivnih sastojaka biljke *Pyrethrum cinerariifolium*, dalma-

tinskog buhača. Radeći, došao je u doticaj s kemijom terpena – veoma zanimljivog industriji parfema. Namjeravao je započeti samostalna istraživanja te je uspostavio uspješnu i produktivnu suradnju s tvrtkom Cie Company (kasnije Firmenich) u Ženevi.

Godine 1916. i 1917. dobiva podršku najvećega svjetskog proizvođača parfema Haarmann & Reimer iz Holzmindena u Njemačkoj. Zbog znanja iz područja terpena 1918. godine postaje izvanredni profesor, a 1923. godine i počasni profesor na ETH-u i na Sveučilištu u Zurichu.

Godine 1921. Ružička se pridružuje ženevskim proizvođačima parfema Chuit, Naef & Firmenich. Radeći tamo, stječe financijsku stabilnost te iz Züricha odlazi u Basel. Godine 1927. postaje profesor organske kemije na Sveučilištu u Utrechtu u Nizozemskoj. Ondje ostaje tri godine, a kasnije se ponovno vraća u Švicarsku, gdje postaje vodeći stručnjak na području kemijske industrije.

Ponovno u Zurichu, na ETH-u postaje profesor organske kemije i započinje najplodnije razdoblje svoje karijere. Proširuje područja svojih istraživanja, dodajući

kemiji terpena i steroide. Nakon uspješne sinteze spolnih hormona (androsterona i testosterona) njegov laboratorij postaje vodeći na polju organske kemije.

Godine 1939. zajedno s Adolfom Butenandtom dobiva Nobelovu nagradu za kemiju za rad na polimetilenskim i višim terpenima. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata neki od njegovih najboljih suradnika odlaze, no Ružička dovodi u svoj laboratorij nove, mlade i obećavajuće znanstvenike, među kojima je i Vladimir Prelog.

Okrenuo se proučavanju novih područja: biokemije; problemima evolucije i nastanka života, a posebice biogeneze terpena. Godine 1957. Ružička odlazi u mirovinu, a svoj laboratorij ostavlja Vladimiru Prelogu.

Ružička se značajno posvetio problemima edukacije. Inzistirao je na boljoj organizaciji akademskog obrazovanja i znanstvenog rada u SFRJ te je uspostavio Švicarsko-jugoslavensko društvo.

Nagrade i priznanja

Osim Nobelove nagrade za kemiju (1939.) Ružička je dobio Nagradu Švicarskoga kemijskog društva (1918.), Wernerovu nagradu i medalju Švicarskoga kemijskog društva (1923.), Le Blancovu medalju (uz počasno predavanje) Francuskoga kemijskog društva (1928.), Pedlerovu medalju (uz počasno predavanje) Engleskoga kemijskog društva (1931.), Medalju (uz počasno predavanje) Industrijskoga društva iz Mulhousea (1935.), Cannizzarovu nagradu Akademije Lincei (1936.), Lavoisierovu medalju (uz počasno predavanje) Francuskoga kemijskog društva (1937.), Nagradu Marcel-Benoist Švicarskoga kemijskog društva (1939.), Medalju (uz počasno predavanje) Sveučilišta u Liegeu (1940.), Nagradu Donegani Akademije Lincei (1948.), Faradayevu medalju (uz počasno predavanje) Engleskoga kemijskog društva (1958.) i Hanušovu medalju Čehoslovačkoga kemijskog društva (1966.)

Spomen

1940.: Proglašen je počasnim građaninom Grada Vukovara.

1957.: ETH je utemeljio Ružičkinu nagradu, koja se dodjeljuje godišnje, za istaknut doprinos kemiji nekome mladome kemičaru švicarske narodnosti ili stranome državljaninu koji radi u Švicarskoj.

1965.: Na njegovoj rodnoj kući postavljena mu je spomen-ploča.

U rodnoj kući u spomen mu je otvoren muzej (1977.), koji je nažalost uništen 1991. za vrijeme Domovinskog rata. Kuća je obnovljena i ponovno otvorena 2007. godine na 120. godišnjicu Ružičkina rođenja i sada je kongresni centar Ružičkina kuća.

U Vukovaru se od 1978. godine održavaju Ružičkini dani, tradicionalni skup stručnjaka i znanstvenika iz područja kemije, kemijskog i biokemijskog inženjerstva, prehrambene tehnologije, medicinske biokemije i farmacije te kemije u poljoprivredi, šumarstvu i zaštiti okoliša.

2001. godine dobio je poštansku marku u seriji prigodnih maraka Hrvatski nobelovci.

Od 2004. godine dodjeljuje se nagrada Leopold Ružička.

Godine 2005. novoosnovano Veleučilište dobilo je naziv Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru.

U sklopu spomeničkog prostora Veleučilišta u Vukovaru nalazi se poprsje prvog hrvatskog nobelovca Lavoslava Leopolda Ružičke. Autor rondela je akademik Andrija Mutnjaković, a poprsja akademski kipar Marijan Sušac.

U Švicarskoj je osnovana nagrada Ružička za mlade znanstvenike koji rade u Švicarskoj.

Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“ – Zmajski stol u Osijeku – obilježila je uspomenu na istaknute učenike osječkih gimnazija Josipa Jurja Strossmayera, Leopolda Ružičku i Vladimira Preloga postavljanjem njihovih poprsja na Rondel velikana pred zgradom Gimnazije 29. siječnja 2007.

2015.: 21. travnja u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti otvorena je Memorijalna soba nobelovaca Ružičke i Preloga.

Dragutin Tadijanović

DRAGUTIN TADIJANOVIĆ ROĐEN je 4. studenoga 1905. u Rastušju kod Slavonskoga Broda. Umro je 2007. godine u Zagrebu.

Nižu pučku školu završio je u obližnjem Podvinju, a gimnaziju 1925. u Brodu. U Zagrebu je te godine upisao studij šumarstva na Gospodarsko-šumarskom fakultetu, no ubrzo ga je napustio i upisao studij južnoslavenskih književnosti i filozofije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na kojemu je 1937. diplomirao.

U studentskim danima, 1935., postao je korektor Narodnih novina i taj je posao obavljao do 1940. Od 1939. do 1945. bio je honorarni nastavnik hrvatskoga jezika i književnosti na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu.

Godine 1940. postavljen je na dužnost izjavitelja za književnost kod Banovine Hrvatske, a 1944. postaje književnim tajnikom Hrvatskoga izdavačkog bibliografskog zavoda (HIBZ).

Od tada počinje Tadijanovićeva plodna urednička djelatnost koja se 1945. nastavlja u Nakladnom zavodu Hrvatske, a potom od 1950. do 1958. u Zori.

Tu je zasnovao i uređivao biblioteku Djela hrvatskih pisaca, a u tom su razdoblju objavljena 24 sveska redovitih i 4 sveska izvanrednih izdanja. Među ostalima, u toj su biblioteci objavljena pojedinačna i izabrana djela Ivana Kozarca, Ivana Gorana Kovačića, Josipa Draženovića, Ivana Mažuranića, Frana Galovića i dr.

Osim tih djela Tadijanović je uredio i više antologija i antologijskih izbora hrvatskoga pjesništva (Novija hrvatska poezija, 1952., Četrdesetorica, 1955., Antologija hrvatskih pjesama u prozi, 1958.) među kojima je osobito značajna Hrvatska moderna lirika (1933., zajedno s Olinkom Delorkom), i to nakon uključivanja i afirmacije modernoga kajkavskoga i čakavskoga pjesništva.

Godine 1953. Tadijanović je izabran za člana JAZU i postao dvadesetogodišnjim direktorom Instituta za književnost JAZU, kojemu je bio na čelu do kraja 1973.

U tom je razdoblju bio urednik i suurednik sabranih djela najznačajnijih hrvatskih pisaca afirmirajući pritom najviše filološko-kritičke, književnopovijesne i druge kriterije uređivanja kritičkih izdanja.

Sam je uredio Sabrana djela Josipa Draženovića, Vladimira Vidrića, Janka Polića Kamova, Ivana Gorana Kovačića te pet knjiga Antuna Gustava Matoša.

Kao pjesnik Tadijanović se u hrvatskoj književnosti pojavio 1922. u srednjoškolskom listu Omladina, u kojemu je pod pseudonimom Margan Tadeon objavio pjesmu Tužna jesen (jedinu objavljenu od brojnih pjesama nastalih za gimnazijskih dana!), no kritičku pozornost i afirmaciju stekao je objavom pjesme Golubinja krila u 8. broju Književnika za 1928., pod skraćenim pseudonimom Tadeon.

Pod punim osobnim imenom Tadijanović se pojavljuje u Književniku br. 5 (Pjesma mom srcu) i Hrvatskoj reviji br. 5 (Jednostavne pjesme o ljiljanima) za 1930. godinu, kada zapravo počinje njegovo intenzivno i kontinuirano objavljivanje.

Tadijanovićev pjesnički opus sadrži više od 500 pjesama, koje su osim u periodici objavljene u više od četrdeset pojedinačnih zbirka, izbora i sabranih pjesama.

Od tih su zbirka brojne doživjele mnogo

izdanja, posebice Srebrne svirale – čak 20, s ukupnom nakladom od 225.465 primjeraka, zatim zbirka Prsten objavljena u pet izdanja, a tiskana su i tri izdanja Tadijanovićeve Sabranih djela koja je sam priredio.

Osim poezije Tadijanović je pisao i (auto)biografsku prozu koja uz dokumentarnu posjeduje i književnu vrijednost (Knjiga o svojim i o sebi) te kritičko-esejističku prozu bitnu za razumijevanje književnih tekstova brojnih hrvatskih autora, među kojima je i sam Tadijanović (Knjiga o hrvatskim piscima, Knjiga razgovora).

Tadijanović se afirmirao i kao prevoditelj poezije (Nezval, Goethe, Hölderlin, Novalis, Van Hoddiss, Cankar, Vodnik, Kocbek) s njemačkoga, češkoga i slovenskog jezika, a i njegove su pjesme i neke zbirke prevedene na dvadesetak stranih jezika (esperanto, makedonski, francuski, njemački, talijanski, engleski, slovenski i dr.).

Za svoj književni rad Tadijanović je nagrađen brojnim nagradama: 1964. Zmajevom nagradom Matice srpske u Novom Sadu za zbirku Prsten (1963.); 1964. Nagradom grada Zagreba za cikluse pjesama iz zbirke Prsten; 1968. Nagradom Vladimira Nazora za životno djelo; 1969. Nagradom Književno-umjetničkog društva Poesie Vivante za prijevod njegovih pjesama na francuski koje je prevela Jeanine Matillon-Lasić; 1987. Nagradom Tin Ujević Društva hrvatskih književnika za zbirku Kruh svagdanji, koju je nagradila i Željezara Sisak; 1998. nagradom za životno djelo od Slavonskoga Broda. Tadijanović je dobitnik i plakete Marko Marulić Čakavskoga sabora (1972.), Goranova vijenca (1982.), Diplome di Merito, koju mu je dodijelila L'Università delle Arti iz grada Salsomaggiore Terme u Italiji; Plakete grada Zagreba (1985.). Nagrađen je i Nagradom Josipa i Ivana Kozarca u Vinkovcima (2000.), Priznanjem grada Gospića (2003.), Poveljom Jurini jablani Društva hrvatskih književnika (2003.), a laureat je Plakete Josipa Pupačića Dobro jutro, more (2000.) te dobitnik maslinova vijenca kao poeta oleatus u Selcima na Braču (2001.).

Dragutinu Tadijanoviću dodijeljena su

i visoka društvena i državna priznanja: Orden rada sa zlatnim vijencem (1961.); Orden zaslug za narod (1976.); Orden Republike sa zlatnim vijencem (1987.); Red kneza Trpimira s ogrlicom i Danicom; Red Danice Hrvatske s likom Marka Marulića (1995.). Nagrađen je i najvišim bugarskim državnim odlikovanjem Madarski konnik (2002.).

O ugledu i priznanju Dragutinu Tadijanoviću govori i podatak da je bio počasni član brojnih književnih i kulturnih društava i organizacija: Družbe „Braća hrvatskoga Zmaja“, Društva hrvatskih književnih prevodilaca te ogranka Matice hrvatske u Tovarniku, Zaprešiću i Osijeku.

Usto je bio i počasni građanin Raba, Slavonskoga Broda, Zagreba, Udbine i mjesta Podlapac. Iz Podlapca je inače podrijetlom njegov djed po majci Mijat Kegljen (od 1843. do 1922.) i u tom su mjestu organizirani Dani Dragutina Tadijanovića, koji se već tradicionalno održavaju od 2001. kao susreti učenika osnovnih škola, i to pod pokroviteljstvom Hrvatskog sabora, Ministarstva prosvjete i športa i Školske knjige iz Zagreba.

U piščevoj biografiji značajna su i njegova putovanja u druge zemlje (Austriju, Njemačku, Italiju, Francusku) koja su se odrazila i na motivima nekih Tadijanovićevih antologijskih pjesama, kao i brojna prijateljstva s hrvatskim piscima i drugim umjetnicima, posebice s Ivanom Goranom Kovačićem.

Značajne su i brojne dužnosti koje je obavljao u javnom životu, među kojima su dužnosti tajnika (od 1937. do 1940.) i predsjednika (od 1964. do 1965.) Društva hrvatskih književnika te potpredsjednika Matice hrvatske (od 1951. do 1954.).

Posebno mjesto zauzima Tadijanovićeva djelatnost u Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti (danas HAZU), čijim je dopisnim članom postao 1953., a redovitim 1965. Akademijin ga je razred za književnost dva puta, 1996. i 1997. godine, zajedno s Maticom hrvatskom, Društvom hrvatskih književnika i Hrvatskim centrom PEN-kluba, predložio Švedskoj akademiji u Stockholmu za najvišu svjetsku – Nobelovu nagradu za književnost.

Suze ne prestaju na stratištu Hrvata u Crngrobu kod Škofje Loke

TEKST:
IVAN BOTTERI

SVAKE GODINE U SVIBNJU tradicionalno se okuplja veća skupina Hrvata iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i drugih država hrvatskog iseljništva na duhovnoj svečanosti komemoracije iznad samog stratišta Hrvata u Crngrobu kod Škofje Loke. Našli smo na više primjera da

ljudi koji dolaze na ove komemoracije u Crngrob znaju da tamo poživaju tijela njihovih bližnjih. Mnogi duž puta do križeva sa suzama prate i izgovaraju riječi molitve, utjehe i žalosti. Svi oni izražavaju veliku zahvalnost narodu tog kraja Gorenjske u Sloveniji, posebno župi Stare Loke, gdje je u nedjelju 11. svibnja slavljena sveta misa u hodočasničkoj crkvi Marijinoga uznesenja. Iako su dugo poslije Drugog svjetskog rata strogo čuvane tajne o masovnim umorstvima u Sloveniji, u kojima je bez ikakve osude umoreno više tisuća Hrvata, narod tog kraja je znao, pamtio i čuvao uspomene na tu veliku tragediju koja se događala blizu njihovih domova prije točno 80 godina. Istina ili te „tajne“ počele su se otkrivati tek negdje krajem 90. godina prošloga stoljeća. Ali nažalost ni danas nije istražen najveći broj od oko 670 otkrivenih i registriranih velikih jama, u kojima poživaju umoreni po nalogu tadašnjih partizanskih vlasti. Crngrob jest jedno od bolje istraženih područja, a za nas je posebno značajno, jer su skoro svi umoreni Hrvati (ratni zarobljenici, invalidi, starci, žene i djeca). Jedan od neumornih istražitelja Želimir Kužatko, koji je i sam kao dijete bio u zbjegu z Hrvatske s bolesnom majkom uspio je izaći iz zbjega i stradanja. Njega smo sretali od prvog dolaska na Crngrob, gdje je kod domaćina stekao brojne prijatelje i od mještana okolnih sela saznao njihove uspomene na te tragične dane. Pored ove crkve je velika zgrada mežnarije (zvonareva kuća) u kojoj su se okupljali i hodočasnici, a kada su dovedene skupine na stratišta, mežnarija je bila mjesto ispitivanja, mučenja i pretraživanja, ali čuli su

se i jaući o mučenja. Kužatko je od kćerke zvonara dobio i neke predmete na kojima su bili hrvatski znakovi i potvrda identiteta ljudi koje je snašla tako tragična smrt. Kužatko o tome piše u svojim knjigama. Svetu misu komemoracije predvodio je voditelj Hrvatske katoličke misije u Sloveniji monsignor dr. Mario Tomljanović (inače i vikar riječke nadbiskupije) uz asistenciju župnika župe Svetoga Jurija Stare Loke gospodina Janeza Potiseka. Misnu svečanost uveličali su pjevački zbor i glazba Hrvatskog seljačkog pjevačkog društva Podgorac iz Gračana. Pjevački zbor bio je u vedrim, živopisnim slikovitim i raznobojnim zagorskim nošnjama. Hrvatskim napjevima zbor je pratio procesiju u prolazu i zastajanju kod pet točaka označenih jama hrvatskih žrtava, gdje su svećenici molili za duše umrlih uz pratnju svih nazočnih sa završnim oče našem i blagoslovom na svakoj točki. Prigodom svete mise nazočnim su se obratili riječima počasti svim mrtvim žrtvama predstavnik općine Škofja Loka Gregor Hostnik, zastupnik slovenskog parlamenta Andrej Hoivik, koji je otpjevao državnu himnu Slovenije, i Đuro Knežić, u ime braniteljskog centa za društveni razvoj Hrvatske, a u znak zahvalnosti za podršku u čuvanju uspomena na hrvatske žrtve govorio je i Želimir Kužatko. Koordinator događanja komemoracije hrvatskim žrtvama bio je Josip Marinić iz Hrvatskog društva Ljubljana s predsjednikom društva Milanom Pavelićem, koje tradicionalno organizira ove komemoracije, a 2001. godine postavilo križeve iznad pet jama zajedno s Komisijom za uređenje prikrivenih grobišta Škofje Loke. Bili smo svjedoci susreta dviju osoba koje povezuju roditelji iz hrvatskoga zbjega. To je časna sestra Zvonimira Nimac iz Zagreba (porijeklom iz okolice Benkovca) i Želimir Kužatko (porijeklom iz Sarajeva). Od predstavnika hrvatske države bila je nazočna Tanja Antunović Hadžić, koja je na svakoj točki kod jama postavljala spomen svijeće s hrvatskim grbom.

Tijekom svete mise i procesije monsignor Mario Tomljanović sve činove doga-

đanja popratio je riječima molitve za duše umrlih i zahvalama za njihove patnje. Njegovе riječi da nas je Bog sve učinio ljudima

na sliku svoju monsignor Tomljanović je pokazao kao naš put da sa svima budemo kao braća. Često je isticao da je rat bila velika tragedija za narod i da je mir, kao što i sveti otac Papa kaže, treba biti uvijek mir među ljudima.

Za kulturu pijeteta prema mrtvima bilo bi vrijeme da se Hrvatska i Slovenija dogovore o zajedničkim aktivnostima u istraživanju i uređenju dostojnoga ukopa žrtava rata. Bilo je nekih pokušaja, ali do sada je urađeno jako malo, o čemu je kritički jasno i argumentirano govorio dugogodišnji predsjednik Komisije za uređenje prikrivenih grobišta Škofje Loke Jože Peter Kranjc. Ne treba ulaziti u razloge sadašnjega stanja, nego u potrebe da se sadašnje stanje uči-

ni boljim, kulturnijim i dostojnim prema mrtvima i njihovim rodbinama. U Crngrobu je mučilište bila zgrada mežnarije, koja je danas zapuštena, a mogla bi se urediti kao spomen-zgrada s prigodnim galerijskim prostorom. Evo upravo sada se otvara izložba akademskoga slikara Jošta Snoja o temi zla u umjetnosti, u suočavanju s ratnim grozotama s ciljem pomirbe. Izložba se otvara u neprikladnom prostoru zvonika crkve u Crngrobu. Crkva i okolica jest zanimljiva turistička točka šetnje i izleta u prirodi. Bivša mežnarija možda jednog dana bude točka okupljanja na događajima duhovne kulture. Takve želje su se očitovale i kod sudionika ove komemoracije u Crngrobu kod Škofje Loke.

GRADE MOJ

Grade moj lijepi
Na Dunavu plavom
Kratki ti dani
A noći duge
Rasteš i živiš
Želiš procvasti
A još te stežu
Suze i tuge

Bole te uspomene
Na sve one
Koji su za te
Živote dali
Križevi bijeli
Pričaju priču
Kako su voljeti
Čuvati znalci

Prošlo je dosta
Godina dugih
A suze se još
Osušile nisu

Neki zaboravljaju
Što si sve prošao
I novu priču
Žele da opišu

Kao da nije bilo
Onih
Čija je ljubav
Od svega jača
Živote svoje
Darovaše tebi
A često im se
Zaboravom svraća

A Dunav pamti
I vjetar priča
Priču punu ljubavi
I ljepote
Priču o njima
Što voljaše te žarko
I dadoše za te
Mlade živote

Katica Pavkić Špiranec

MAJCI HRVATSKOJ

Zemljo moja lijepa
Domovino jedina
Raširi ruke
U zagrljaj stegni svu djecu svoju
Onu što se rasuše svijetom
I onu što na ognjištu tvome ostadoše
Posadi ih u krilo majčinsko
Priču što je mnogi zaboraviše
Ponovo im ispričaj
Da je sadašnjost bez prošlosti slijepa
Da bez poštenja budućnosti nema
Da je dom gnijezdo
U kojem ljubav i dobrota

Život rađaju
Da ljube svoje i tuđe poštuju
Svjetla obraza i čista srca
Svijetom hodaju
Da kao djedovi njihovi
Od stoljeća sedmog
Poput hrašća ponosnoga
I masline pitome
Za navijek svome i na svome
Cvatu, rađaju i traju

Katica Pavkić Špiranec

PRIČAJ MI ...

Pričaj mi, Dunave plavi,
O gradu što obalu ti krasi
Pričaj o životu što opet cvjeta
O nadi koja se nikad ne gasi.

Pričaj o noćima kao godine dugim
U kojima dječaci stasaše u heroje
Naučiše da čuvaju i brane
Snove i želje mladosti svoje.

Pričaj o majci u čijem oku
Uvijek suza ko biser sjaji
U srcu nada, u daljini pogled
U duši uzdah koji se taji.

Pričaj o poljani na kojoj u vječnost
Križevi bijeli uspomene nose
Na one što padoše ko snoplje mlado
Pod oštrim udarcem dušmanske
kose.

Valovi tvoji nek u svijet nose
Priču o gradu feniksu sjajnom
Koji iz pepela ponovno leti
Visoko do zvijezda, okrijepljen tajnom.

Tajnom ljubavi, vjere i nade
Koji mu njegova otkriše djeca
Tajnom ponosa, prkosa i želje
Da se korača dok srce jeca.

Ponosna rijeko, prijatelju dragi,
Ponesi priču o Vukovaru
Istinu šumi valovima svojim
O malog čovjeka velikom daru.

Daru što mladost svom gradu daje
Vjerom u sutra rane mu cijeli
Bit će još ljepši, ponosniji i veći
Da s tobom sreću i radost dijeli.

Katica Pavkić Špiranec

